Cătălina Mărănduc

GRAMATICA ACADEMIEI, EDIȚIILE DIN 2005−2008, MOMENTE DE REFERINȚĂ ÎN SINCRONIZAREA TERMINOLOGICĂ

Apariția, în 2005, a unei noi ediții a GALR a fost salutată de mediile academice, deşi privită cu reticență de unii cercetători din vechea şcoală. De atunci, am consultat lucrarea în repetate rânduri şi îi putem asigura pe aceştia că informația privitoare la descrierea limbii din primele două ediții există integral în cea nouă, formează nucleul ei, nimic nu s-a pierdut, deşi uneori ea este mai greu de reperat în mulțimea de elemente noi sau este tradusă în altă terminologie.

În ce ne priveşte, am primit cu entuziasm mult aşteptata lucrare care reprezintă un pas important spre eliminarea decalajelor supărătoare între modul cum se studiază gramatica în învățământul preuniversitar şi modul cum este tratată ea în mediul universitar.

Studiul gramaticii în învățământul preuniversitar îşi păstrează caracterul tradițional, cu toate că în curricula şcolară s-au introdus cunoştințe de comunicare, de funcționalitate a actelor de limbaj, menite să sporească competențele comunicative ale elevilor. Aceste cunoştințe nu se integrează organic în sistemul tradițional al predării gramaticii, pare să fie vorba de obiecte diferite de studiu.

În acelaşi timp, studiul gramaticii în mediul universitar s-a sincronizat deja cu lingvistica modernă, ceea ce are ca efect dezorientarea unora dintre studenți şi îndepărtarea lor de domeniul lingvistic, majoritatea specializându-se în domeniul literaturii.

Studiul nostru priveşte comparativ patru evenimente editoriale: primul, GALR[1], tratat apărut în 1954, sub coordonarea lui Dimitrie Macrea, al doilea, GALR[2], din 1963, coordonatori fiind Alexandru Graur, Mioara Avram şi Laura Vasiliu, apoi GALR[3], din 2005, sub coordonarea Valeriei Guțu-Romalo, şi în sfârşit, ceea ce am numit aici GALR[4], din 2008, pe a cărei foaie de titlu stă scris: „Tiraj nou, revizuit”, care are un număr mai mare de pagini (GALR[3] II are 1036 p., GALR[4] II are 1089 p.) şi pe care am considerat-o echivalentă cu o nouă ediție.

Într-un articol publicat în perioada în care se punea problema elaborării unei noi ediții a GALR, Gabriela Pană Dindelegan arăta că se fac simțite două procese simultane şi contradictorii care caracterizează terminologia lingvistică românească în ansamblu: de inovare şi de blocare a mobilității prin forța tradiției (Pană Dindelegan 1997). Prin apariția GALR[3], prima dintre aceste tendințe a repurtat o victorie.

LR, LXII, nr. 4, p. 441–450, Bucureşti, 2013

BDD-A462 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 21:59:40 UTC)

Intenția de a se înscrie în linia continuității ediției a doua şi, în acelaşi timp, de a valorifica aportul tuturor noilor teorii se afirmă chiar în prefața ediției a treia. GALR[3] îşi propune în mod explicit o descriere cât mai detaliată a structurii limbii române actuale, a schimbărilor ei la început de mileniu trei, chiar sacrificând concepțiile tradiționale de dragul descrierii cât mai coerente a sistemului:

> Achizițiile ştiințifice acumulate în acest interval au fost asimilate în măsura în care completează, precizează, rafinează sau corectează reprezentarea structurii gramaticale a limbii române. [...] Au fost asumate soluții divergente în raport cu cele propuse în 1963, în măsura în care contribuie la completarea descrierii sau sporesc coerența interpretării. GALR[3] I, IX.

Elementul de continuitate ar fi deci acela că noua gramatică este descriptivă, ca şi edițiile anterioare, surprinde cazurile generale şi apoi încearcă să înregistreze un număr tot mai mare de situații care nu se încadrează în regula generală. Numărul acestora creşte de la o ediție la alta. Începând cu ediția a treia, accentul este pus mai ales pe situațiile aflate la limita între categorii, care nu pot fi încadrate în niciuna, fiind doar descrise, enumerate, ori care dau ocazia unor noi construcții teoretice, privite comparativ cu structuri echivalente semantic din alte limbi.

Elementul de sincronizare ar fi reprezentat de folosirea mijloacelor explicative oferite de toate noile teorii lingvistice, structurale, generative, transformaționale, de gramatică a cazurilor, de pragmatică, de semantică, de logica limbajului. Toate acestea introduc noțiuni noi, pentru care este nevoie de o nouă terminologie.

Autoarele, în special în GALR[3], au făcut un efort susținut de adaptare a termenilor, preluați în general din limba engleză, unde ei au un caracter analizabil, sugestiv, la specificul latin al limbii române. Observăm că cea mai mare parte a termenilor analizați în lucrarea de față sunt aparent de origine latină sau franceză, însă, aşa cum se arată în DŞL, cu sensul unor termeni englezi. Pare să fie un tip de adaptare terminologică, asemănătoare ca mecanism cu calcul lingvistic, dar mai liberă.

Exemple: Aşa cum precizează DŞL, în lingvistica românească *avansare* este utilizat cu sensul engl. *advancement, ascension, promotion*; *cadru* este utilizat cu sensul engl. *frame*; *clasificator* are sensul engl. *classifier*; *deplasare* este utilizat cu sensul engl. *move*; *ridicare* e folosit cu sensul engl. *raising* etc.

Pentru a clarifica unele sensuri, am utilizat *Dicționarul de ştiințe ale limbii* (DŞL) deoarece este elaborat în cadrul Catedrei de limba română a Universității din Bucureşti, iar Gabriela Pană-Dindelegan este printre autorii de referință ai ambelor lucrări. Vom mai utiliza în continuare şi MDN, cel mai nou şi mai cuprinzător dicționar de neologisme de care am dispus, pentru a avea o ipoteză privind etimologia termenilor lingvistici, pe care nu o găsim în DŞL.

Pentru a demonstra faptul că noua GALR include toate datele privind descrierea limbii prezente în edițiile vechi, dar şi foarte numeroase date noi, am efectuat o comparație cu mijloace computerizate a textelor celor patru ediții ale GALR, axată pe termenii din Indicele de la sfârşitul volumului II al ultimei ediții.

BDD-A462 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 21:59:40 UTC)

Am utilizat programul Concordanţier LUCON, în varianta 5.0.[1]. Din punctul de vedere al unei analize cantitative, am considerat preferabil să comparăm patru voume a două ediţii clasice cu cele patru volume inovatoare, apărute în 2005 şi 2008.

Indexul de cuvinte şi forme obţinut prin procesarea celor opt volume în format text, obţinut prin scanare şi ocerizare (recunoaştere optică a caracterelor), salvate cu Unicode UTF 8 pentru păstrarea literelor cu diacritice, conţine atât cuvinte care se găsesc în toate volumele, cât şi cuvinte care se găsesc doar în volumele din 2005 şi 2008.

De exemplu:

Cuvântul *accent* se găseşte bine repartizat în toate cele opt documente comparate, deci reprezintă un element de continuitate.

În schimb, termenul *asertiv* nu se găseşte decât în volumele publicate în 2005 şi 2008, unde are 298 atestări, dintre care în volumele GALR^{3} I şi GALR^{4} I se găsesc doar 12 atestări, celelalte se găsesc în volumele GALR^{3} II şi GALR^{4} II, dedicate Enunţului. Tot aici mai găsim şi 10 atestări ale negativului *nonasertiv***.**

Potrivit DŞL, cuvântul apare în sintagmele: *act asertiv* (tip de act ilocuţionar, cu diverse accepţiuni la Austin 1962 şi Searle 1969) şi *propoziţie asertivă,* propoziţie care are valoare de adevăr, spre deosebire de exclamative şi interogative.

În MDN termenul *asertiv* nu apare, în schimb găsim termenul *aserţiune*, pentru care etimologia indicată este fr. *assertion*, it. *asserzione,* lat. *assertio* < *asserere* „a afirma".

Termenul aparţine teoriei actelor de limbaj şi filosofiei limbajului şi marchează nu numai o sincronizare terminologică, dar şi o schimbare de viziune, de la descrierea limbii spre uzajul ei şi implicaţiile lui logice, semantice şi pragmatice.

Această nouă viziune explică şi schimbarea de subtitlu care se produce între primele două ediţii şi cele mai noi. La prima ediţie, volumul I, consacrat mai mult aspectelor paradigmatice ale limbii, se intitulează *Vocabularul, fonetica şi morfologia*, la a doua ediţie, volumul I cuprinde doar *Morfologia*, iar volumul al doilea, care tratează astectele sintagmatice, este intitulat la primele două ediţii *Sintaxa*. Volunul I al noilor ediţii se intitulează *Cuvântul*, în corelaţie cu volumul al doilea, care se intitulează *Enunţul*.

Un alt termen, *deictic*, are o singură atestare în GALR^{2} I: „Observaţie: unele adverbe (de exemplu *aiurea*) au un element *deictic* -a." p. 302, iar în GALR^{3} I–II şi GALR^{4} I–II găsim 355 de atestări. În citatul de mai sus, termenul are o utilizare improprie. Sensul „referitor la deixis" nu rezultă din citat. Cuvântul *deixis* are 189 de atestări în volumele apărute în 2005 şi 2008 şi niciuna în GALR^{2}.

În DSL se arată că termenul desemnează unul dintre aspectele fundamentale ale organizării pragmatice a discursului, imposibilitatea decodării unor elemente fără referire la datele concrete ale situaţiei de comunicare.

[1] Programul, al cărui autor este Cătălin Mititelu, poate fi accesat în varianta 6.0, de pe adresa de internet: http:/sourceforge.net/projects/lucon.

BDD-A462 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 21:59:40 UTC)

MDN oferă definiția: „care arată, demonstrează, care întăreşte un sens”, probabil sensul din citatul de mai sus, precum şi etimologia: fr. *déictique,* lat. *deicticus*, gr. *deiktikós* „demonstrativ”.

Cuvântul *actant* are şi el 145 de atestări în ultimele două ediții ale GALR, toate în volumul al II-lea, dedicat enunțului. MDN oferă definiția: „autor al acțiunii verbului” şi etimologia fr. *actant*, germ. *Aktant*. Este deci un derivat de la *act*, pe terenul altor limbi, analizabil ca atare şi de către vorbitorii limbii române.

DŞL arată că sensul acestui cuvânt este introdus în Tesnière 1959. Termenul este definit în raport cu verbul, desemnând persoanele sau lucrurile care participă la proces, determinanți ceruți de verb şi dependenți de acesta, al căror număr variază, verbele având o anumită valență, dată de numărul de actanți cu care se poate combina. Această definiție este mult mai largă decât cea din MDN, participanții la act fiind nu numai autorul acestuia, ci şi cei ce îi suportă urmările.

Iată deci că din nou analiza terminologică ne conduce la schimbarea de viziune spre perspectiva funcțională, centrul grupului sintactic fiind acela care regizează funcțiile subordonate şi forma lor.

Termenii pe care i-am avut în vedere în acest studiu sunt cei care apar doar în ultimele două ediții ale GALR sau cei a căror apariție în primele două ediții este sporadică, în celelalte frecvența lor este mare şi se observă cu totul alte accepțiuni. Iată o enumerare doar a celor care nu sunt atestați în primele două ediții:

> actant, actanță, adjectivizare, adjoncțiune, adjunct, adverbializare, agentivitate, alocutor, alomorf, amalgamare, anaforă, anaforic, antecedent, apozem, arhigen, asertiv, aserțiune, aspectual, avansare, beneficiar, categorizare, clasificator, clitic, cliticizare, coeziune, concatenare, conectiv, conector, contrafactiv, conversiune, cooperare, cotext, cuantificare, cuantificator, declarativ, deferență, deictic, deixis, deontic, dialogal, dialogism, dinamică, discursiv, dislocare, dimamică, emițător, epistemic, ergativ, evidențial, experimentator, expletiv, extensiune, factititv, factiv, flectiv, focalizare, focus, grilă, ilocuționar, imbricare, impersonalitate, impersonalizare, implicatură, implicație, inacuzativ, incoativ, integrare, integrator, interacțiune, interjecțional, intonațional, intranzitivizare, jonctiv, lexem, locutor, matrice, modalizare, modalizator, modificator, neutralizare, nod, nominalizare, nonalocutor, nonclitic, nonfactiv, nonfinit, nonlocutor, operator, pacient, parataxă, paraverbal, parcurs, pasivizare, performativ, presupoziție, proformă, profrază, pronominalizare, receptor, reciprocizare, recțiune, referent, referențial, referențialitate, referențializare, referință, reflexivitate, reflexivizare, relativizator, relator, rematizare, remă, scindare, segmental, semiadverb, semnificant, semnificat, sincretism, stimul, subjonctiv, substantivare, supletiv, supletivism, suprasegmental, tematic, tematizare, temporalitate, topic, topicalizare, unicitate, valență, zeugma.

Am studiat ipotezele etimologice din MDN, cu care nu întotdeauna suntem de acord. La prima vedere par să fie termeni în majoritate proveniți din franceză şi latină, deci de origine romanică, dar de fapt sunt termeni cu circulație internațională, de multe ori polisemantici, utilizați în mai multe domenii ştiințifice, iar sensul din lingvistică, aşa cum am arătat mai sus, poate proveni de la cuvinte englezeşti cu forme asemănătoare sau nu.

BDD-A462 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 21:59:40 UTC)

Dacă ne uităm doar la ultimul, *zeugma*, se indică o etimologie franceză, dar este vorba despre o figură descrisă de retoricile antice. Desigur, este vorba despre principiul general acceptat de a nu oferi etimologii indirecte, însă acesta nu este justificat în privința termenilor științifici de circulație internațională, al căror împrumut pe cale savantă din limbile antice este oricând posibil şi ne poate oferi clarificări despre sens[2].

La cuvintele care apar atât în vechile ediții cât şi în cele noi, observăm o evoluție spre schimbarea şi mai ales precizarea, circumscrierea exactă a sensului terminologic, precum şi inexistența în vechile ediții a derivatelor cu formă neologică de la aceşti termeni.

Cuvintele: *adjectivizare, adverbializare, conversiune* nu reprezintă noutăți teoretice, ci doar denumiri sintetice, neologice, pentru fenomene explicate şi în celelalte ediții.

Cuvântul *aspect* apare în toate cele opt volume studiate, de două-trei ori în GALR[1] şi GALR[2] vol. I şi de 10−12 ori în vol. II al acestor ediții. Cel mai des apar sintagmele *aspect pozitiv* şi *aspect negativ* dar şi altele, cum ar fi *aspect fonetic* sau *aspect figurat.* Nu este însă vorba de aceeaşi accepție cu cea din volumele recente, ci de una apropiată de limbajul comun.

În edițiile noi, termenul apare în forma singulară nearticulată de 380 de ori şi încă de aproximativ 500 de ori cu alte forme. De remarcat faptul că programul Concordanțier oferă numărul de atestări ale diverselor forme ale cuvintelor şi pentru a obține numărul de atestări din tabel a fost necesar să efectuăm nişte operații de adunare. O parte dintre atestări au sensul general din limbajul obişnuit. O altă categorie însă sunt în sensul specializat. DŞL precizează că *aspectul* este o categorie proprie verbului, care poate avea aspect perfectiv, imperfectiv, incoativ, rezultativ.

Derivatele neologice *aspectual* (*nonaspectual*) şi *aspectualitate* nu se găsesc decât în noile ediții: „El a ajuns să vadă altfel lucrurile, (aspectual) *vs* El a ajuns la capătul drumului, (nonaspectual).” GALR[3] I, 457.

Potrivit DŞL, *verbul aspectual* aparține unei categorii restrânse de verbe care stau în vecinătatea unui verb principal şi îi conferă acestuia valori de aspect. Această nouă noțiune are o mare putere explicativă a numeroase fapte de limbă. De asemenea, descrierea limbii române este compatibilă cu descrierea altor limbi care au modalități de exprimare a categoriei aspectului.

Cuvântul *clitic* apare doar în edițiile noi ale GALR unde are peste 1000 de atestări în formă substantivală. E posibil ca formele nearticulate să apară şi ca adjective, dar la o privire superficială peste contexte acest lucru pare să se întâmple rar. Potrivit DŞL, cliticele sunt o clasă de forme care are simultan trăsături de cuvânt autonom şi de particulă lipsită de autonomie.

[2] DN[4] oferă etimologia: fr., lat., gr. *zeugma,* iar cuvântul grecesc *zeugma, zeugmatos* are ca sens fundamental „ceea ce serveste la legat, îmbinat”.

BDD-A462 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 21:59:40 UTC)

Insistența asupra acestui tip de fenomene ilustrează tendința noii gramatici de a descrie şi explica formele de tranziție, care nu aparțin clar unei categorii a gramaticilor clasice. Aceste forme ilustrează specificul limbii prin raportare la alte limbi şi sunt caracteristice limbilor naturale, în opoziție cu limbajele artificiale.

Un alt cuvânt prezent numai în edițiile noi este *amalgamare*. Este vorba despre o amalgamare a două grupuri sintactice sau a două propoziții. Sensul din lingvistică al termenului nu a fost găsit în dicționarele consultate, astfel încât vom încerca să-l deducem dintr-un citat:

> „Dativul posesiv avansează din exteriorul grupului verbal (dintr-un grup nominal subordonat), fenomen ce are drept efect amalgamarea a două grupuri sintactice". GALR^3 I, 335.

Termenul este folosit în explicarea unor structuri complexe ale limbii prin metoda transformațională, ca structură sintactică având la origine o structură mai simplă, în care pronumele posesiv face parte în mod firesc dintr-un grup nominal, nu dintr-unul verbal.

Gabriela Pană Dindelegan estimează, într-un articol mai vechi, că evoluția terminologiei ştiințifice în domeniul sintaxei se îndreaptă spre sporirea preciziei, în scopul facilitării comunicării ştiințifice, prin evitarea falsei sinonimii şi lărgirii sensului, interferenței semantice, folosirii termenilor în sens intuitiv (Pană Dindelegan 1978: 183).

Într-un articol dedicat terminologiei sintaxei moderne, Al. Nicolae încearcă să demostreze că sintaxa generativ-transformațională tinde să devină o ştiință în sensul tare al cuvântului, tocmai datorită exactității, specificității şi monosemantismului terminologiei (Nicolae 2010: 102).

Am continuat studiul, mai aprofundat, al cuvintelor cu inițiala A, realizat tot cu ajutorul Concordanțierului; am găsit în GALR^4 un număr de termeni care nu sunt atestați în GLAR^3. Dintre aceştia, doar trei aparțin terminologiei de specialitate, *raport* ***aditiv*** GALR^4 II, 698; *trăsături* ***ambiguizate*** GALR^4 II, 735, şi ***aspectualitate***, GALR^4 II, 504, pe când ceilalți aparțin sferei exemplelor.

În afara calculului lingvistic semantic, un alt mijloc de îmbogățire a vocabularului utilizat pentru adaptarea terminologică în acest tratat este derivarea. Sufixele neologice folosite, deşi nu aparțin, în general, limbajului colocvial, sunt uşor de analizat pentru vorbitorii de limba română, care pot sesiza filiația de formă şi sens la termenii unei familii de cuvinte neologice.

Modul în care se face derivarea acestor noi termeni este specific cuvintelor neologice. De pildă, de la cuvântul *actant* se formează *actanță*, întâlnit în sintagma *mărci de actanță* (29 de atestări) şi *actanțial* (183 atestări), întâlnit şi în sintagma *rol actanțial*. De la acesta se mai formează termenii *nonactanțial* (8 atestări), *zero-actanțial* (o atestare), *monoactanțial* (7 atestări), *biactanțial* (40 atestări), *tri-actanțial* (8 atestări).

BDD-A462 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 21:59:40 UTC)

Pentru a studia familiile de cuvinte neologice, va trebui să ne reîntoarcem la Concordanţier, care reflectă atestările unor cuvinte derivate necuprinse în indicele de la finalul volumului II al ultimei ediţii. Au fost omişi deoarece definiţiile acestor temeni derivaţi nu necesită precizări suplimentare; se poate deduce cu uşurinţă sensul pornind de la explicaţiile la cuvântul bază de derivare la care suntem trimişi de acel indice.

Iată câteva astfel de familii:

agent − agentiv, agentivitate, agentual, nonagent, nonagentiv, nonagentivitate, nonagentual, cuvântul bază fiind singurul atestat în cele două ediţii mai vechi ale GALR, ceea ce demonstrează faptul că mecanismul derivării este specific noilor ediţii.

aserta − asertare, asertat, -ă, asertiv, -ă, aserţiune, contraaserţiune, nonasertiv, nonaserţiune.

aspect − aspectual, aspectualitate, nonaspectual.

clitic − cliticiza, cliticizare, nonclitic, noncliticizare.

conecta − conectare, conectat, -ă, conect, -ă, conectiv, conector, interconecta.

discurs − discursiv, discursivitate, extradiscursiv, intradiscursiv, metadiscursiv, paradiscursiv.

factiv − contrafactiv, factititv, nonfactiv, nonfactitiv.

implica − implicare, implicativ, implicatură, implicaţie, neimplicare, non-implicare.

locutor − alocutor, colocutor, interlocutor, nonalocutor, nonlocutor, locuţie, locuţional, locuţionar, cvasilocuţional, delocuţional, ilocuţie, ilocuţional, interlocuţie, nelocuţional, perlocuţional, semilocuţional (formate predominant pe baza prefixării neologice).

modal − amodal, modalitate, modaliza, modalizant, modalizare, modalizat, -ă, modalizator, nemodal (două atestări), nemodalizat (două atestări), nonmodal (13 atestări), pseudomodalitate. (Desigur, aceasta este o sub-familie derivată de la *mod*, însă acest termen nu intră în discuţie, fiind utilizat de multă vreme în terminologia gramaticilor.)

personal − impersonal, impersonalitate, impersonalizabil, impersonalizare, nonpersonal, personalizare, personalizat. -ă, tripersonal, unipersonalitate.

referi − autoreferenţial, autoreferinţă, coreferenţial, coreferinţă, coreferenţialitate, nereferenţial, noncoreferenţial, noncoreferenţialitate, nonreferenţial, nonreferinţă, referent, referenţial, referenţialitate, referenţializa, referenţializare, referenţializat, -ă, referinţă, referire.

text − context, contextual, contextualizare, cotext, cotextual, intertextual, intertextualitate, macrotextual, microtextual, necontextual, necontextualizat, noncontextual, recontextualizare, textual, textualizare.

Remarcăm, mai întâi, o preferinţă pentru negarea obţinută cu prefixul *non-*, care îl concurează pe *in-,* utilizat mai rar. Acest mod de obţinere a negării este preluat din logică şi din limbajele formalizate, având avantajul unei interpretări univoce.

BDD-A462 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 21:59:40 UTC)

În general, prefixarea este folosită mult mai frecvent decât se obişnuieşte în limba română standard. Preferința pentru prefixare pare să fie de inspirație engleză. Unele prefixe sunt frecvente în limba română standard, cum ar fi: *in-*, *de-*, *re-*, *ne-*; altele sunt specifice limbajului ştiinţific: *a-*, *i-*, *co(n)-*, *inter-*, *intra-*, *extra-*, *meta-*, *para-*, *per-*, *semi-*. Uneori mai multe astfel de prefixe se adaugă la cuvântul de bază; *non-co-referențial*, *re-con-textualizare*.

În fine, unele cuvinte sunt obținute prin alipirea în poziție anterioară a unor elemente de compunere, care, spre deosebire de prefixe, au sens lexical: *zero-*, *uni-*, *mono-*, *bi-*, *tri-*, *macro-*, *micro-*, *pseudo-*, *cvasi-*. Toate elementele plasate la începutul cuvintelor de bază au avantajul de a focaliza atenția cititorului asupra schimbării semantice pe care o antrenează[3].

Sufixele utilizate nu sunt noi, dar frecvența unora este mult mai mare prin raportare la limba română standard. Cel mai frecvent apare în exemplele de mai sus sufixul adjectival *-al,* cu varianta *-ual,* al cărui sens este, în linii mari, „referitor la + baza de derivare”. Aproape la fel de mult este folosit şi sufixul verbal *-iza*, al cărui sens este „a transforma în, a face să devină + baza de derivare”.

Substantivele sunt formate foarte des cu sufixul *-itate*, iar frecvența frapantă a sufixului *-al* se manifestă şi prin aceea că ultimele două i se adaugă cu uşurință, obținându-se complexul analizabil *-aliza*, respectiv *-alitate*. Sufixul *-itate* este frecvent în limbile franceză şi engleză, *-ité*, *-ity*. Substantivele astfel formate denumesc însuşirea exprimată de baza de derivare.

În schimb, în privința abstractelor verbale, (denumiri ale acțiunii de a + baza de derivare) noua terminologie se reîntoarce la sufixul fost infinitival *-re,* specific limbii române, gramatical cândva, lexical astăzi, cu care formează termeni cu sensul preluat de la neologisme terminate în *-ion*, pe când vechea terminologie prefera traducerea acestora prin sufixul *-ie*, redus din *-iune*. A se compara *concatenare* cu fr. *concaténation*, *cooperare* cu fr. *coopération*, *cuantificare* cu fr. *quantification* etc.

Faptul că aceste cuvinte neologice sunt analizabile pentru vorbitorul român ne dă posibilitatea de a nu le mai defini sau de a trimite la sensul cuvântului de bază, arătând că sensul noului termen se compune din sensul acestuia (care nu este reluat în definiție) şi al sufixului sau prefixului, fără alte elemente care ar necesita precizări. Acest tip de definiție a fost numit de Laura Vasiliu definiție derivațională (Vasiliu 1981). Am propus în alt loc (Mărănduc 2007) termenul analog de definiție conversională, care s-ar putea aplica aici adjectivelor provenite din participii: *personalizat*, *referențializat* etc.

Desigur, sensul este doar în linii mari specificat sau dedus printr-o definiție derivațională. De exemplu, *pronominalizare*, *reciprocizare*, *reflexivizare*, *pasivizare*, ca termeni ai gramaticii transformaționale nu înseamnă transformare a ceva în pronume, în reflexiv, etc., ci aplicare a unei transformări astfel încât să se obțină

[3] Prefixele şi prefixoidele de mai sus sunt calificate astfel în conformitate cu listele din vol. I–II ale tratatului academic de formare a cuvintelor (FC I–II).

BDD-A462 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 21:59:40 UTC)

dintr-o structură de bază o structură transformată care să conțină un pronume, un reflexiv etc.

Indexul de la finalul volumului II al ultimelor două lucrări este restrâns (raportat la mulțimea termenilor nou-introduşi) deoarece exclude termenii care se pot glosa prin definiții derivaționale şi trimite printr-un singur termen la noțiunile noi.

Terminologia studiată aici reuşeşte să fie în acelaşi timp adaptată spiritului limbii şi suficient de diferită de limbajul obişnuit pentru a atrage atenția asupra faptului că este vorba de termeni ştiințifici precis delimitați, monosemantici.

Într-o epocă în care asistăm la internaționalizarea comunicării, este nevoie ca limbile să fie studiate cu metode similare, să se evidențieze asemănările între structurile lor şi nu mai puțin specificul fiecăreia, utilizând acelaşi aparat conceptual, cât mai riguros definit şi monosemantic. Fără o descriere similară, echivalentă, a structurii limbilor, nu se pot concepe metode moderne de învățare a lor şi nici programe de traducere automată. Este greu să se facă trecerea de la o limbă la alta atunci când structura uneia dintre ele este descrisă în termenii gramaticii generativ-transformaționale iar a celeilalte în termenii unei gramatici clasice. O astfel de limbă greu accesibilă ar fi condamnată la izolare, pe când noua orientare în gramatica academică românească poate fi uşor utilizată de cele mai înalte şcoli filologice pentru predarea limbii române vorbitorilor altor limbi.

Pentru facilitarea construirii unor programe de traducere automată este nevoie atât de gramatici formalizate, cât şi de o prezentare modernă a lexicului limbilor. Putem remarca în încheiere faptul că lexicografia românească academică ar trebui să ajungă, cu noua serie a DLR, la acelaşi nivel de modernizare şi sincronizare cu lexicografia limbilor europene de cultură pe care l-au atins tratatele de gramatică discutate față de gramaticile acestor limbi.

BIBLIOGRAFIE

Austin 1962 = J. L. Austin, *How to Do Things with Words*, Oxford.

FC = *Formarea cuvintelor în limba română*, Bucureşti, Editura Academiei, vol. I, *Compunerea*, de Fulvia Ciobanu şi Finuța Hasan, 1970, vol. II, *Prefixele*, coord. Mioara Avram, 1978.

GALR[1] = *Gramatica limbii române*. Coordonator: Dimitrie Macrea. Vol. I: *Vocabularul, fonetica şi morfologia*; vol. al II-lea: *Sintaxa.* [Bucureşti], Editura Academiei, 1954.

GALR[2] = *Gramatica limbii române.* I–II. Coordonare: acad. Al. Graur, Mioara Avram, Laura Vasiliu. Ediția a II-a, revăzută şi adăugită. Bucureşti, Editura Academiei, 1963.

GALR[3] = *Gramatica limbii române.* Coordonator: Valeria Guțu-Romalo, vol. I: *Cuvântul*, vol. II: *Enunțul.* Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005.

GALR[4] = *Gramatica limbii române. Tiraj nou revizuit.* Coordonator: Valeria Guțu-Romalo, vol. I: *Cuvântul.* vol. II: *Enunțul.* Bucureşti, Editura Academiei Române, 2008.

Mărănduc 2007 = Cătălina Mărănduc, *Consemnarea în dicționare a adjectivelor româneşti provenite din participii verbale*, în LR, LVI, nr. 4, Bucureşti.

Nicolae 2010 = Al. Nicolae, „Dinamica terminologiei sintactice româneşti moderne" în Angela Bidu-Vrănceanu (ed.), *Terminologie şi terminologii*, Editura Universității din Bucureşti, p. 99–111.

BDD-A462 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 21:59:40 UTC)

Pană Dindelegan 1978 = Gabriela Pană Dindelegan, „Aspecte ale raportului dintre terminologia sintactică modernă şi cea tradiţională”, în *Limbă şi literatură*, vol. II, p. 181–186.
Pană Dindelegan 1997 = Gabriela Pană Dindelegan, „Terminologia lingvistică actuală, între tradiţie şi inovaţie”, în *Limbă şi literatură*, vol. II, p. 5–12.

DICŢIONARE:

DN[4] = Florin Marcu – Constant Maneca, *Dicţionar de neologisme.* Ediţia a III-a. Bucureşti, Editura Academiei, 1978.
DŞL = Angela Bidu-Vrănceanu, Cristina Călăraşu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaş, Gabriela Pană-Dindelegan, *Dicţionar general de ştiinţe ale limbii.* Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1997.
MDN = Florin Marcu, *Marele dicţionar de neologisme.* Ediţie revizuită, augmentată şi actualizată. Bucureşti, Editura Saeculum, 2002.
Searle 1969 = J. R. Searle, *Speach Acts*, Cambridge University Press.
Tesnière 1959 = L. Tesnière, *Éléments de syntaxe structurale*, Paris.
Vasiliu 1981 = Laura Vasiliu, *Asupra sinonimiei derivatelor sufixale în limba română*, în *Semantică şi semiotică*, ed. I. Coteanu şi Lucia Vald, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, p. 314–344.

THE ROMANIAN ACADEMY GRAMMAR, THE 2005–2008 EDITIONS, LANDMARK OF THE TERMINOLOGICAL SYNCRONISATION

Abstract

In this study we have compared the four editorial presences of the Grammar of the Academy from the viewpoint of their terminology. We have achieved on the computer an index of the word forms appearing in the 8 studied volumes, as well as their number of attestations. We have started from the words comprised in the index at the end of last edition's second volume. Among these, some are attested in all the eight volumes, although they may have been subjected to changes of meaning. These words represent elements of continuity, illustrating the descriptive character of the Grammar written under the auspices of the Academy. The number of aspects that are specific to the language, together with the number of exceptions to the rule, of elements situated at the borderline between different categories increased from one edition to another only to reach a point where they became the focus of much attention. We have restricted the study to those words that do not appear in the initial two volumes, likewise to the words belonging to the same families that do were not included in the index. The terms belong to certain modern theories of contemporary linguistics, language philosophy, semantics, pragmatics, structural grammar, generative-transformational grammar, text theory, communication theory. In a context where communication has become global, access from one language to another would be very difficult if we were to compare a language whose structure is described in the terms of a generative grammar to another language whose structure is described in the terms of a classical grammar. The automatic translation is not possible either, if there is no rigorous description of languages, one which uses an equivalent, rigorous, and mono-semantic terminology. We hereby greet the theoretical and terminological synchronization of the treaty of Romanian grammar published by the Academy with the most advanced contemporary linguistic theories.

Cuvinte-cheie: terminologie, sincronizare, teorii despre lingvistica contemporană, teoriile comunicării.
Keywords: terminology, synchronization, theories of contemporary linguistic, communication theory.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

BDD-A462 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 21:59:40 UTC)